

АЛБАНИЈА У БАЛКАНСКОЈ ПОЛИТИЦИ ИТАЛИЈЕ

Сажетак: Од самог почетка, идеја о стварању Албаније, најпре у оквиру Отоманске империје, а потом и као самосталне државе, имала је подршку великих европских и регионалних држава попут Велике Британије, Аустроугарске и Италије. Политика Италије према Балкану, посебно када је реч о Албанији и Албанцима почиње да се формира од краја 19. века, након уједињења Апенинског полуострва у оквиру Краљевине Италије 1870. године. Италија се надметала са другим државама по питању утицаја и превласти над албанском политиком. У доба фашизма, окупирала је Албанију а после распада Југославије чак је формирала и Велику Албанију како би усмерила позитивна осећања Албанаца према доминацији Италије и како би обезбедила нове територије. На италијанску политику према Албанији утичу географски елементи, историјске везе, и мери се способношћу Италије да промовише своје интересе на Балкану и у Европи. Италија данас има ограничене могућности по питању остваривања утицаја на мале суседне државе због доминације великих сила попут САД и Немачке.

Кључне речи: Италијанска балканска политика, Албанија, Балкан, Велика Албанија, политика моћи, Медитеран.

УВОД

Осмишљавање и потом деловање италијанске балканске политике почиње крајем 19. века и свакако након уједињења Апенинског полуострва у Италијанску краљевину и пада Папске државе (1870. године). Италија је усред Средоземног мора и заузима западну обалу Јадрана. У Средоземљу је потенцијално изложена доминантној поморској сили, што од друге половине 19. века постаје Велика Британија. Заправо, политика Италије, али и других европских сила према Албанији неодвојива је од ширег источног питања.

Италија је данас први економски партнер Албаније и Србије, први је или међу прва два-три економска партнера већине балканских земаља, укључујући и Румунију. Њено природно поље економске експанзије је и Балкан. Једно од кључних политичких, унутрашњих, спољних и безбедносних питања Србије јесте статус јужне покрајине Косова и Метохије и с тим

¹ Проф др Слободан Јанковић, истраживач-сарадник у Институту за међународну политику и привреду, Београд. Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународно економски, правни и безбедносни аспекти“, Министарства науке Републике Србије, ев. бр. 179029, за период 2011-2016. године.

повезано питање пројекта „Велике Албаније“. За време Другог светског рата први пут су Албанији присаједињене српске, македонске и грчке територије, и то баш као резултат италијанске политике. Да ли је одраз и особина трајнијег италијанског интереса стварање „велике“ или како њени данашњи промотери кажу и „природне“ Албаније?

Однос Италије спрема Албаније одређен је географским положајем, историјским везама и сразмеран италијанској могућности за самосталну и снажну политику у непосредном суседству. Савремена политика Италије спрема Балкана и Албаније посебно остаје одређена истим факторима као и у време анексије, односно уније Албаније са Италијом (1939. године).

Географски, Италија се налази преко пута Албаније. Територија маленог источног прекоморског суседа важна је апенинској држави због затварања улаза у Јадран. Историјске везе се обнављају и учвршћују у моменту када Италија почиње да гледа на исток и на југ. Италија се сећа становништва које се у касном средњем веку, бежећи од Турака насељавало дуж западне обале Јадрана, на Калабрији (шпицу чизме) и на Сицилији. Нова европска сила је сиромашна, али жедна ширења утицаја који би одговарао њеној европској величини, али и амбицијама политичке елите. Немачки канцелар Бизмарк каже: „Италијани имају покварене зубе и огроман апетити.“² Контекст у коме делује политика мале европске силе јесте финале Источног питања и поделе колонија. Бечки двор је изгубио положаје на западном Јадрану и преко Берлина успоставио добре односе са Римом. Долази до конвергенције, тј. поклапања интереса трију сила које желе да промене *status quo*.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ И ПОЛОЖАЈ АЛБАНИЈЕ

Албанија је била под доминацијом Османлија од краја 14. века.³ Албанци, тј. Арбанаси (по српском) или Шиптари (етноним) први пут се појављују у историјским изворима средином 11. века. Арнаути нису, до 1912. године, имали државу, а територија коју су насељавали је историјски била део Византијског царства, затим српске средњовековне државе и Османског царства. Сама Албанија била је насељена поред Арбанаса, Словенима, Аромунима и Грцима. На источној обали Отрантског мореуза Албанија је са лукама Валоном и Драчом представљала битну трговачку и стратешку територију према буновној Црној Гори и Аустријском гарнизону у Котору. Валона, друга најважнија лука у земљи удаљена је 130 километара од италијанске обале.

Британци су од 1704. године (формално од 1713.) на Гибралтару, Малту заузимају 1800. године, Јонска острва од 1815. до 1864. године, Кипар

² Према: Indro Montanelli, *L'Italia di Giolitti 190 – 1920*, Storia d'Italia, BUR Rizzoli, Milano 2011.

³ Од 1385. године, док се потпуна власт стабилизује од друге половине 15. века. Са слабењем царства од 19. века власт Дивана и султана на моменте се губи.

1878. године и после дугог спремања Египат и Суецки канал 1882. године.⁴ Паралелно с тим процесом, Османлије губе територије на Балкану и у Северној Африци, које потпадају под заштиту или директну управу европских сила, Уједињеног Краљевства, Француске и Италије, а на Балкану још и Русије и Аустро-Угарске.

С обзиром на тежње ка контроли поморских путева, а шире и европских послова, Британци су настојали да имају кључни утицај на италијанску политику. Тако се Италија од уједињавања бори за самосталну спољну политику која се неретко разилази са британском. Уједињено Краљевство било је заинтересовано за Албанију, због њеног изласка на море и шире због Балкана ка коме се пројектовао утицај Русије, нарастајуће силе.

За источну обалу Јадрана, и конкретно Албанију, било је заинтересовано више европских сила, те балканске Србија, Црна Гора и Грчка. Аустрија, као наследник Млетачке републике на Јадрану (од 1815.), поседовала је готово целокупну источну јадранску обалу закључно са бокоторским заливом. Хабсбурзи су исте године постали главна сила и на западном Јадрану, јер је већина италијанских држава потпала под њихову посредну власт. Са проширењем територија под влашћу либералне династије Савоја, Аустријанци бивају истиснути с Апенина. Прусија је до 1866. истиснула Хабзбурге из Немачког царства (Другог рајха), па се они усмеравају на Балкан као једини правац проширења.

Црна Гора избија на море 1878. (Бар и Улцињ) и тежи да се прошири на северну Албанију са старим српским градом (Скадром). Србија ће тек са Балканским ратовима (1912-1913) покушати да изађе на море у Албанији, али је била блокирана од стране аустро-угарске и британске морнарице.

Природни пут долином Дрима и стари путни правац Виа Егнација (Од Драча ка Солуну и Константинопољу) представљају важне саобраћајне и мање трговачке правце.

ИТАЛИЈА И АЛБАНИЈА ДО 1945. ГОДИНЕ

С обзиром на то да Италија тек 1870. завршава процес уједињења најзначајнијих територија, она се као и Немачка, касније од осталих европских држава укључује у трку за колонијама. Пошто је 1882. Италија приступила војном савезу са Немачком и Аустријом, држава се (привремено) одриче амбиција за даљим ширењем на територије настањене Италијанима и

⁴ Већ 1875. године, Уједињено Краљевство откупљује удео Египта у компанији Суецког канала, а седам година касније и над Египтом после краћег грађанског рата у тој земљи.

италофоним становништвом на Аустро-Угарској територији.⁵ Међутим, Албанија је била део османске Турске.

У извештају италијанског конзула у Скадру о састанку конзула Русије, Немачке, и Француске са црногорским кнезом на Цетињу јануара 1875. године, говори се о страху од Словена и уверењу конзула да се „Италија брани на Дунаву“, те да се не сме дозволити да Словени узму Албанију и остатке латинске културе на Јадрану.⁶ Но, то је више био лични став дипломате него што је одражавао политику тек уједињене земље. Учешће Гарибалдинаца на страни Срба и Бугара у балканским ратовима очитује да се није радило о конзистентној политици.⁷

Аутономни албански вилајет - територије за које је Призренска лига захтевала 1878. код Порте

Чедомир Попов је сматрао да је Италија, будући најслабија у надметању за наслеђе Османског царства на Балкану, „била преслаба да самостално утиче на догађаје.“⁸ Он је закључивао да су у погледу Албаније, у оквирима Источног питања, италијански интереси били најизраженији и огледали су се у настојању да се предупреди ширење Аустро-Угарског утицаја.⁹ Међутим, из инструкција министра спољних послова Италије Мелегарија (Luigi Melegari) амбасадору у Санкт Петербургу, види се да су примарни интереси Италије у Средоземљу везани како за Балкан тако и за судбину Северне Африке. У погледу Албаније, Италија је настојала да има усаглашен интерес са Русијом, а

⁵ Тада родољубива удружења, масонски кругови, али и јеврејске заједнице подржавају иредентизам у Истри, Тренту и Далмацији. Види: Слободан Јанковић, „Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској“, *Политика Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања*, Бања Лука, 2014, стр. 217-234.

⁶ *Il Console a Scutari, Berio, al Ministro degli Esteri, Visconti Venosta*, R. 87. Scutari, 11 febbraio 1875 (per. il 22), Documenti diplomatici Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VI, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV.

⁷ Војвода Мићо Љубибратић је у току српског устанка у Херцеговини и у Босни позвао Гарибалдија, личног пријатеља који шаље италијанску јединицу да се бори са Србима против Турака. У: Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања: историја Срба у Новом веку (1492-1992)*, Ево-Giunti, 3., допуњено изд., Београд – Нови Сад, 2010, (602), стр. 283; Види више у: Ђузепе Барбанти Бродано, *Гарибалдинци на Дрини 1876*, СКЗ 1958, стр. 374.

⁸ Чедомир Попов, *Источно питање и Српска револуција 1804-1918*, Београд – Нови Сад, 2008, стр. 169.

⁹ Исто.

прибојавала се јачања британског утицаја и интервенционизма.¹⁰

Италија је, још од 1876. године, преко конзула Бериоа, и 60-ак римокатоличких свештеника, свих Италијана, у Албанији да шири сопствени утицај. То се потврђује и у извештају изасланика у Београду Галвање од 24. јуна 1891. године.¹¹ У ранијем извештају италијанског амбасадора у Београду (24. новембра 1890.), види се да је затражено да дипломата испита какве су могућности за остваривање доминантног положаја Италије у Албанији. Амбасадор указује да је Аустро-Угарска заинтересована за освајање Албаније и да је основала семениште за албанске свештенике римокатолике у Инсбруку да би тако ширила свој утицај. Он указује на стратегију коју треба применити за стварање самосталне Албаније којој би Италија била заштитник (протектор).¹²

Но, албански прваци, међу њима најистакнутији Абдул Фрашери (Abdul Frashëri), већ 1877. године оснивају албанске националне комитете у Истанбулу и у Јањини. У медреси Призрена, он, 10. јуна 1878. године, отвара прво заседање Призренске лиге.¹³ Већ тада, део делегата предвођених Фрашеријем (тзв. јужна фракција) дефинише максималистичке циљеве за будућу аутономну Албанију у оквиру Османског царства, или независну, која би обухватала четири вилајета (Албански, Косовски, Јањински (Епир) и Монастерски (Битољски)). „Јужна“, заправо цариградска фракција била је радикалнија (од делегата са севера Албаније, Македоније и Косова, прим. С. Ј.), захтевајући самосталност Албаније, одрицање покорности султану. По њиховом мишљењу, требало је успоставити самосталну Албанију из четири области (кнежевине): I. јужна Албанија и Епир (Јањина); II. северна и средња Албанија (Скадар, Тирана и Елбасан); III. Македонија (Скопље, Дебар, Гостивар, Прилеп, Велес, Битољ, Охрид); IV. Косово с деловима јужне Србије и Македоније (Пећ, Ђаковица, Призрен, Нови Пазар, Митровица, Сјеница, Приштина, Гњилане, Прешево, Куманово). То је, дакле, концепт „Велике Албаније“, којим су захваћене туђе, словенске и грчке земље у којима албанска народност представља мањину, која се у телу већине угнездила у скорије време и насиљем, користећи се повлашћеним положајем муслимана у систему турске државе. Око овога концепта у ствари и није било размимоилажења. И за једну и за другу фракцију „Велика Албанија“ је била политички аксиом и подлога за било коју варијанту албанског питања. Лига је

¹⁰ *Il Ministro degli Esteri, Melegari, all'ambasciatore Destinato a Pietroburgo, Nigra Roma, 28 giugno 1876, Documenti diplomatici Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV, pp. 243-251.*

¹¹ *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente Del Consiglio e Ministro degli Esteri, Di Rudini' Belgrado, 24 Giugno 1891 (Per. L'8 Luglio), VOLUME XXIV, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCVI, pp. 258-263.*

¹² *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente del Consiglio e Ministro degli Esteri A.I., Crispi R. Riservatissimo 414/229. Belgrado, 24 novembre 1890 (per. il 2 dicembre), VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 548-552.*

¹³ Милорад Екмечић, оп., cit, стр. 297.

тражила признање албанског идентитета и уједињење четири вилајета у аутономну област под турским султаном. Међутим, испостава у Скадру је (независно?) паралелно тражила и стварање независне државе под британским протекторатом представљајући Албанију као брану ширењу словенских интереса.¹⁴

Иако је ова организација била забрањена и распуштена од стране османских власти, Фрашери, из угледне беговске породице (чији ће рођак Мехди Фрашери бити оснивач Балиста и једна од кључних личности италијанске и потом пронемачке Велике Албаније), наставиће да се залаже за стварање Велике Албаније. Он у писму председнику италијанске владе Франћеску Криспију (Албанцу са Сицилије) наводи границе Албаније, иако она у њима никада није постојала, а наравно ни у том тренутку.¹⁵ Граница са Србијом је наводно код Врања, па иде Вардаром ка југу где би била замишљена граница са Македонијом, још једном, тада непостојећом државом.

У српском часопису „Видело”, 1895. године, у Београду, писало се о првом Албанском друштву основаном у Италији (*Società nazionale albanese*) и ширењу пропаганде за стварање Албаније која би се ујединила са Италијом.¹⁶ Следеће године су се у Монци министри спољних послова Италије (Веноста) и Аустро-Угарске (гроф Голуховски – Agenog Maria Goluchowski) договорили о стварању аутономне Албаније у случају пропасти османске власти над преосталим територијама на Балкану.¹⁷

*Италија се алармира 1905. године због напора Аустрије да рашири употребу немачког језика у алабасном вилајету.*¹⁸ Аустријске дипломате су обећавале аутономију Албанцима. Међутим, ови италијански страхови, па и оцене појединих дипломата, нису представљали суштинску политику Италије према Албанији која је била скромнија и састојала се у обуздавању других сила да заузму доминантну позицију наспрам италијанских обала.

У Лондону је, са прекидима од 17. децембра 1914. до 15. јула 1917. године, заседала амбасадорска конференција са циљем решења балканских

¹⁴ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд, Књижевне новине 1990, стр. 117.

¹⁵ “L’Albanie est bornée du nord par Monténégro, la Bosnie et la Serbie, du sud par le golfe ambracique et la Grèce, quant à ses frontières orientales, une ligne tirée de la frontière serbe près de Vranja, traversant le Vardar entre Scopia (Uskub) et Vëlez (Koeuprulu), puis suivant la crete de la montagne Babouna et d’une série d’autres montagnes en laissant à l’Albanie Prilip, Monastir (Bitolia), Florina, Kastoria et Grévéno, jusqu’à la frontière grecque, une telle ligne serait la frontière naturelle et ethnographique de l’Albanie de ce côté là.”, у: Abdul Frasheri Al Presidente Del Consiglio E Ministro Degli Esteri A.I., Crispi L. PERSONALE (4). Costantinopoli, 16 settembre 1890, VOLUME XXIII, op., cit, pp. 452-54.

¹⁶ “IL MINISTRO A BELGRADO, AVARNA, AL MINISTRO DEGLI ESTERI, BLANC R. 1034/350. Belgrado, 25 dicembre 1895 (per. il 30).” Volume XXVII, Roma MM, Ibid., pp. 451-52.

¹⁷ Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L’Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*: Atti del Convegno in occasione del centenario dell’indipendenza albanese - Sapienza, 22 novembre 2012, Edizioni Nuova Cultura, Oct 31 2013, (pp.440), pp. 47.

¹⁸ Proponimento di diffondere 1897, http://www.bv.ipzs.it/bv-pdf/0061/MOD-VP-07-1-5_1004_1.pdf.

ратова. Питање скадарског вилајета било је од велике важности. Албански прваци су, 28. новембра 1912. године, прогласили независност Албаније у Валони, залажући се за границе које је предвиђала Призренска лига. Шест сила: Аустро-Угарска, Француска, Велика Британија, Француска, Немачка, Италија и Русија прогласиле су Статут Албаније и практичну независност те земље 29. јула 1913. године и тражили евакуацију српске и црногорске војске из Скадра и Драча. Они су одлучили постављање пруског племића Виљема Вида за албанског краља. Вид је стигао, априла 1914. године, у Албанију која се налазила у унутрашњим сукобима наоружаних банди. Он је остао до октобра исте године када је трајно напустио привремену домовину.¹⁹

Када, 1914. године, Италија преговара да ли да буде неутрална или да пређе на страну Антанте, онда је највећи италијански захтев у Албанији лука Валона.²⁰ Међутим, британски агенти и њихова кампања за улазак у рат, као и довођење англофила Сиднија Сонино, италијанског Јеврејина, на место министра спољних послова, довешће до промене курса, уласка Италије у рат и пораста захтева за територијама.²¹

Иако савезнице у Првом светском рату, Србија и Италије су имале супротстављене интересе у Албанији, али и у погледу судбине Црне Горе и далматинске обале. Српска влада је прихватала да Италија узме Валону, коју је војска са Апенина и окупирала децембра 1914. године, али не и обнову Албаније која се распала већ 1914. године. Ипак и поред тога, нов, агресивни министар Сонино подржава стварање тзв. аутономне Албаније. У томе неће имати подршку целе владе, али ни савезника. Он је експонент елите повезане са Лондоном која је била против тога да се Србији присаједини Црна Гора и велика српска држава, увек виђена као продужена рука (православне) Русије, стекне контролу над Бокот Которском.²²

После устанка народа у Валони, Италија је морала да се повуче из тог албанског града, априла 1920. године. Територије које је апенинска држава стекла на рачун борбе на страни савезника биле су мање од максималистичких тежњи, а највише због настанка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) која је осујетила многе планове Рима. Такође, због консолидације Турске, Италијанима је „извисила“ намеравана контрола дела малоазијске обале. Ипак, као признање утицаја и интереса, Италија је добила од стране Друштва народа

¹⁹ Види више о томе у: 460/3 - Lo statuto dell'Albania, Istituto di studi Giuridici Internazionali, Internet, <http://www.prassi.cnr.it/prassi/content.html?id=1340>, приступ: 08/04/2016.

; Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*, op., cit, pp. 46-50.

²⁰ Драгољуб Р. Живојиновић, *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, Албатрос плус 2013, стр. 25-26.

²¹ Види више о Сонино и кампањи часописа које су водили британски агенти у: Mario José Ce-regghino, Giovanni Fasanella, *Colonia Italia*, Chiarelettere 2015.

²² Види детаљно о томе у: Драгољуб Р. Живојиновић, *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, op., cit.

налог да оформи комисију која ће извршити демаркацију граница нове државе. Шеф те комисије био је италијански генерал Телини који је убијен у Албанији 1923. године. Касније ће албански суверенисти убити још једног италијанског генерала, генералног инспектора албанске војске Де Гилардија (De Ghilardi) 1935. године у Фијеру.

Италија је, убрзо након повлачења војске августа 1920. године, почела да шири доминантан утицај у најмлађој балканској држави. Уз подршку Друштва народа Италија оснива *Народну банку Албаније* (Banca nazionale d'Albania) у Риму, септембра 1925. године. Паралелно са оснивањем банке, Италија позајмљује новац прекоморском суседу помоћу кога се оснива *Друштво за економски развој Албаније* (Società per lo sviluppo economico dell'Albania – SVEA).²³

Ахмед Зогили, министар у влади Албаније, бежао је у Југославију 1924. године, да би се, уз њену војну помоћ, вратио децембра исте године у Тирану, где ће послати председник владе. Одмах се повезао са Италијанима и одобрио им нафтне концесије. Италијански геолози су још 1913. године установили могућност постојања нафте у тој држави. Годину дана након повратка Зога на место шефа државе, Албанија склапа са италијанским железницама уговор који омогућава италијански монопол над нафтним изворима у тој балканској земљи. Тако је 1926. године основана *Италијанска нафтна компанија Албаније* (l'Azienda italiana petroli Albania – AIPA). Та фирма ће 1940. године постати део чувеног италијанског *Ађина* (Azienda generale italiana petrol, AGIP).²⁴ На константни притисак Мусолинија, Албанија је до 1939. године полако препуштала све више послова италијанским компанијама, од пољопривредне производње до рибарења и рударства.²⁵ Осим тога, Италија је реформисала унутрашње законодавство, а утицала је и на политику одбране Албаније са којом је потписала низ политичко-безбедносних споразума током 1920-их година.²⁶

До захлађења долази од 1931. године и посебно 1933. године, када је Краљевина Југославија имала консолидованију државну управу и улазила у савезе са земљама Антанте. Од 1936. године опет долази до побољшања итало-албанских односа. Међутим, пад владе Милана Стојадиновића у Београду 1938. године и ширење Немачке на Аустрију, Судете и потом целокупну

²³ Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, Pubblicazioni Degli Archivi Di Stato Strumenti CLXXIII, Roma 2007, pp. 26, 27.

²⁴ Ibid, pp. 28-29. Из Ађина ће суверенистичко крило демохришћана, после Другог светског рата, супротно жељама Велике Британије и САД основати чувену ЕНИ. Види о ЕНИ и односима са савезницима: Слободан Јанковић, *Запад против Италије (Део I), Фонд стратешке културе* 18.05.2013. Интернет, <http://srb.fondsk.ru/news/2013/05/18/zapad-protiv-italiie-deo-i.html>, приступ: 03/05/2016.

²⁵ Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, pp. 29-30.

²⁶ Ibid, pp. 30-34.

Чешку, наводи Мусолинија да и сам прошири утицај. Министар спољних послова Италије, гроф Ђано (Galeazzo Ciano) 18. јануара 1939. године путује у Југославију како би председнику владе Стојадиновићу понудио поделу Албаније и улазак јужнословенске монархије у пакт Анти коминтерне, на шта Стојадиновић не одговара одмах.²⁷ Ускоро је Италија запретила Албанији окупацијом, што ће се и десити 7. априла 1939. године. После брзе и лаке окупације, окупационе снаге сазивају албанску скупштину која ће оборити дотадашњи устав и позвати италијанског монарха да преузме албанску круну. Тако се остварила персонална унија, формално под династијом Савоја, а у пракси успостављена од стране Мусолинијевог фашистичког режима. У Риму, Велики савет фашизма (влада) ће примити „албанску одлуку“ и обећати „ред, поштовање свих вероисповести, цивилни напредак, социјалну правду и уз одбрану заједничких граница, мир („l'ordine, il rispetto di ogni fede religiosa, il progresso civile, la giustizia sociale e, con la difesa delle frontiere comuni, la pace“).²⁸ Остварена је царинска унија, а Италија је преузела вођење спољне политике. У земљи је основана фашистичка странка.

Рат са Југославијом и Грчком донео је Италији остварење сањане геостратешке позиције. Јадран је постао унутрашње море Италије коју је Мусолини видео као нови Рим и потпуна контрола обала Отрантског залива. У мемоарима, Хитлеров лични изаслани за Југоисток (за Балкан) Херман Нојбахер, наводи како је разбијање Југославије било стари италијански циљ – Јадран је „наше море“ („mare nostro“).²⁹ Захваљујући провиђењу, победи Правде и сила Антанте тај успех је трајао свега две године (1941-1943). После окупације Југославије 1941. године, Италија је заузела и највећи део Косова и Метохије, део Западне Македоније (без Охрида) и део Црне Горе, осим територија на северозападу Краљевине Југославије и дела далматинске обале. Све што је било наслоњено на Албанију, Италија јој је припојила, као *de facto* свом протекторату, 12. августа 1941. године.³⁰ Стварање Велике Албаније требало је да помогне, у италијанској оптици, фашистизацији албанског друштва.³¹ После промене режима у Риму и окретања ћурка у коме италијанска монархија постаје савезница Антанте и непријатељ Трећег рајха, Немачка ће потпомоћи оснивање формално независне Краљевине Албаније (Mbretnija Shqiptare). Нојбахер је сазвао албанске прваке и они су, у јесен 1943.

²⁷ Према дневнику грофа Ђана и другим изворима, преузето из: Pino Adriano-Giorgio Cingolani, *La via dei conventi. Ante Pavelić e il terrorismo ustascia dall Fascismo alla Guerra Fredda*, Mursia, Milano 2011, p. 189.

²⁸ Преузето из: Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, p. 38.

²⁹ Herman Nojbaheer, *Specijalni zadatak Balkan*, Beograd 2008, str. 129.

³⁰ Silvia Trani (ur), *L'Unione fra l'Albania e l'Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, op., cit, p. 48.

³¹ Alberto Becherelli, Andrea Carteny, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012)*:op., cit, p. 18.

године, успоставили скупштину, а онда и Крунски савет (краљ Зог се никада није вратио).

Комунистички партизани, под командом Енвера Хоџе, преузели су власт 29. новембра 1944. године. Односи Италије и Албаније су практично замрзнути све до 1990. године.

САВРЕМЕНИ ПЕРИОД

Урушавање комунистичког система у Албанији који је функционисао по формули „ми смо против непријатељског Запада, агресорске Југославије и хегемонистичког Совјетског Савеза, а са нама су сви напредни народи света“, почиње бежањем Арбанаса у стране амбасаде у Тирани. Од 1990. године почиње масовни егзодус у Италију. Убрзо почињу да дејствују групе организованог криминала. Рушење шеме пирамидалне штедње и масовне демонстрације биле су пропраћене упадима у војне касарне. Тада се Италија, по одобрењу Савета безбедности УН (Резолуција 1101), ставља на чело мисије „Alba“ за умиривање и стабилизацију земље. У мисији учествује десет земаља са седам хиљада војника.³² Италијански карабињери су се, после 64 године, искрцали на острво Сасен испред Валоне и ту остали до 2001. године.³³

Број припадника албанске заједнице у Италији је у константном порасту од пада комунистичког режима. Албанаца недржављана Италије је на Апенинском полуострву 1. јануара 2014. године било 502.546, дакле мало преко пола милиона. Годину дана касније, било их је четири хиљаде мање – 498.419.³⁴ Пад је регистрован због константног иселјавања Италијана и странаца, наглашеније од 2007. године, али и због рекордног раста броја Албанаца који су добили италијанско држављанство, па се данас укупан број познатих Арбанаса од Трста до Лампедузе приближава цифри од 600 хиљада.

Италија је постала главни трговински партнер земље са друге стране Отрантског залива, као и један од кључних партнера у процесу придруживања Албаније Европској унији. Европска унија (ЕУ) је 1999. године покренула Процес стабилизације и придруживања у који су постепено укључене све балканиде.

Латински суседи јесу учествовали у агресији на СР Југославију 1999. године. Тиме су, између осталог, допринели задржавању добрих односа са

³² Federico Niglia, “L’Albania verso l’Unione europea: il ruolo dell’Italia”, Documenti IAI, 12 – Giugno 2009, p. 29.

³³ “Dal 1997. La Delegazione Italiana di Esperti per le Forze albanesi”, *Ministero della Difesa*, Интернет, <http://www.carabinieri.it/arma/oggi/missioni-all'estero/vol-ii-1936---2001/parte-iii/dal-1997-delegazione-italiana/albania>, приступ: 04/11/2015.

³⁴ *La comunità Albanese in Italia: Rapporto annual sulla presenza dei migranti*, Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, Интернет, [http://www.integrazionemigranti.gov.it/Documenti-e-ricerche/Rapporto 2015Albania.pdf](http://www.integrazionemigranti.gov.it/Documenti-e-ricerche/Rapporto%2015Albania.pdf), приступ: 20/04/2016, p. 6.

Албанијом, а дају и значајан контингент мисији КФОР на Косову и Метохији, па је и на тај начин делимично постигнут континуитет интереса и делања са некадашњом фашистичком Италијом. Заинтересованост за Албанију долази из барем још два геостратешка разлога. Од Драча иде стара *Via Егнација*, природан пут пропраћен савременом саобраћајницом. Изградња Трансјадранског гасовода (Transadriatic pipeline – ТАР) који полази од Каспијског мора и иде преко Турске, Грчке, Албаније и Јадрана до југа Италије, додатно појачава важност прекоморског суседа за Италију и њену енергетску безбедност. Ако имамо у виду несигурност снабдевања из Либије и потенцијално из Алжира, јасно је да је за Италију наведени гасовод од изузетног значаја.

Међутим, и поред економског утицаја, па чак и значаја италијанске културе, у политичком и безбедносном смислу главни партнери ове земље су другде.

ЗАКЉУЧАК

Као што је истакнуто на почетку „Однос Италије спрам Албаније одређен је географским положајем, историјским везама и сразмеран италијанској могућности за самосталну и снажну политику у непосредном суседству.“ Географски положај је остао исти, али је, услед новог прекомпоновања Балкана – разбираспада Југославије и стварања низа Балканида (термини Милоша Кнежевића), те изградње енергетских коридора – добио нову важност. Историјске везе су описане. Остаје закључак о могућностима наметања и ширења утицаја Италије на омалену суседну земљу на југоистоку.

Као што је наведено, италијанска предузећа су искористила рушење баријера на Балкану и постале међу кључним инвеститорима у балканским земљама, међутим иако Италија улаже више од нпр. САД-а, њен политички утицај је видљиво мањи.

Италија, као и већина других држава, има све ограниченији суверенитет. Одлуке које се односе у политичком процесу односе се на све мањи надлежности. Економија, а све више и образовање, култура, па и безбедност, излазе изван оквира у којима делује политика.³⁵ Држављанима се процеси десуверенизације представљају као наводне демократизације и реформе за побољшање економије, људских права и информисаности. Суверенитет се преноси на неформалне групе и приватне корпорације с једне, и на надржавне организације с друге стране. Италија је чланица НАТО и ЕУ и није доминантна ни у једној од обе поменуте организације.

³⁵ О томе више у: Luciano Canfora, Gustavo Zagrebelsky, *La maschera democratica dell'oligarchia: un dialogo*, (a cura di Geminello Preterossi), Editori Laterza, Roma, 2014, pp. 135.

Сједињене Државе су доминантне у НАТО савезу. САД су биле главни покретач учлањења Албаније у НАТО, а уз Велику Британију и Немачку и главни промотери агресије на СРЈ и последично касније проглашење независности тзв. Републике Косово. Имајући у виду ове ограничавајуће факторе, Италија као држава није у стању да се наметне у Албанији у којој настоји да осигура безбедност трговине и енергената.

Стварање „Велике Албаније“ у време када је та територија суштински била тек провинција Италије, није стратешки пројекат званичног Рима и производ је тадашњег историјског тренутка у коме је апенинска држава покушавала да осигура контролу источног Јадрана и обала Отрантског залива. Конкурент на Јадрану али и за утицај у Србији била је управо тадашња Краљевина СХС, односно Југославија. Да Велика Албанија није била трајније опредељење Рима указује и намера фашистичке владе да са Југославијом подели тадашњу Албанију. Оснивање Велике Албаније, насупрот, био је циљ коме су тежили ондашњи арбанаски прваци, што је постало део политичких тековина које су заживеле међу њиховим настављачима и у савремено доба, а чији су главни покровитељи постали Англо-Американци и Немачка.

ЛИТЕРАТУРА

Документи

1. *Il Console a Scutari, Berio, al Ministro degli Esteri, Visconti Venosta*, R. 87. Scutari, 11 febbraio 1875 (per. il 22), Documenti diplomatici Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VI, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV;
2. *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente del Consiglio e Ministro degli Esteri A.I., Crispi R. Riservatissimo* 414/229. Belgrado, 24 novembre 1890 (per. il 2 dicembre)., VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 548-552.
3. Abdul Frasher Al Presidente Del Consiglio E Ministro Degli Esteri A.I., Crispi L. PERSONALE (4). Costantinopoli, 16 settembre 1890, VOLUME XXIII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCV, pp. 452-54.
4. *Il Ministro degli Esteri, Melegari, all'ambasciatore Destinato a Pietroburgo, Nigra Roma, 28 giugno 1876*, Documenti diplomatici Italiani, SECONDA SERIE 1870-1896, VOLUME VII, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMLXXXIV, pp. 243-251.
5. *Il Ministro a Belgrado, Galvagna, Al Presidente Del Consiglio e Ministro degli Esteri, Di Rudini' Belgrado, 24 Giugno 1891 (Per. L'8 Luglio)*, VOLUME XXIV, Istituto Poligrafico E Zecca Dello Stato Libreria Dello Stato Roma MCMXCVI, pp. 258-263.

6. “Il Ministro a Belgrado, Avarna, Al Ministro degli Esteri, Blanc R. 1034/350. Belgrado, 25 dicembre 1895 (per. il 30).” Volume XXVII, Roma MM, Ibid., pp. 451-52.
7. *La comunita Albanese in Italia: Rapporto annual sulla presenza dei migranti*, Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, Интернет, <http://www.integrazionemigranti.gov.it/Documenti-e-ricerche/Rapporto2015Albania.pdf>, птрисуп: 20/04/2016.
8. 460/3 - Lo statuto dell'Albania, Istituto di studi Giuridici Internazionali, Internet, <http://www.prassi.cnr.it/prassi/content.html?id=1340>, птрисуп: 08/04/2016.

Књиге, чланци и интернет

1. Барбанти Бродано, Ђузепе, *Гарибалдинци на Дрини 1876*, СКЗ 1958, стр. 374;
2. Becherelli, Alberto, Carteny, Andrea, *L'Albania indipendente e le relazioni italo-albanesi (1912-2012): Atti del Convegno in occasione del centenario dell'indipendenza albanese - Sapienza, 22 novembre 2012*, Edizioni Nuova Cultura, Oct 31 2013, pp.440;
3. Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Београд, Књижевне новине 1990, стр. 470;
4. Екмечић, Милорад, *Дуго кретање између клања и орања: историја Срба у Новом веку (1492-1992)*, Енго-Giunti, 3., допуњено изд., Београд – Нови Сад 2010, (602), стр. 283;
5. Живојиновић, Драгољуб Р., *У потрази за империјом: Италија и Балкан почетком XX века*, Албатрос плус 2013;
6. Јанковић, Слободан, “Италијански иредентизам у оквиру народноослободилачких покрета у Аустроугарској”, *Политика Научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања*, Бања Лука 2014, стр. 217-234;
7. Јанковић, Слободан, „Запад против Италије (Део I)”, *Фонд стратешке културе* 18.05.2013, Интернет, <http://srb.fondsk.ru/news/2013/05/18/zapad-protiv-italiie-deo-i.html>, птрисуп: 03/05/2016;
8. Niglia, Federico, “L’Albania verso l’Unione europea: il ruolo dell’Italia”, *Documenti IAI*, 12 – Giugno 2009;
9. Nojbaher, Herman, *Specijalni zadatak Balkan*, Beograd 2008;
10. Попов, Чедомир, *Источно питање и Српска револуција 1804-1918*, Београд – Нови Сад.
11. Trani, Silvia, (ur), *L’Unione fra l’Albania e l’Italia Censimento delle fonti (1939-1945) conservate negli archivi pubblici e privati di Roma*, Pubblicazioni Degli Archivi Di Stato Strumenti CLXXIII, Roma 2007;

12. Canfora, Luciano, Zagrebelsky, Gustavo, *La maschera democratica dell'oligarchia: un dialogo*, (a cura di Geminello Preterossi), Editori Laterza, Roma 2014, pp. 135.
13. Cereghino, Mario José, Fasanella, Giovanni, *Colonia Italia*, Chiarelettere 2015;
14. Cingolani, Giorgio, Adriano, Pino, *La via dei conventi: Ante Pavelić e il terrorismo ustascia dall Fascismo alla Guerra Fredda*, Mursia, Milano 2011, pp. 614.